

శ్రీ రస్తు

శుభంస్తు—అభిషుభంస్తు

శ్రీవేదాగోపబాలమూర్తియేన్నమః

సుందర సునీతి



౪. పరధనముల దల్లి తెలుగున

పరధనములు మట్టిపెల్ల • పగిదిసి భువిలో

బరజీవతతిలి తనపలె

• పరికించినవాడె సుమ్ము • పుట్టిపెట్టెనుగున

తా. రట్టిపెట్టెనుగున, పట్టిపెట్టెనది పరధనమును, అన పరికించినవాడె సుమ్ము అనగా పుట్టిపెట్టెనుగున.

క. తనువులు ని సంపద నివి

— యశస్యులు మృత్యు వెచ్చు • తదలక్షైతా

ననయము శృంగ్యము సేయుచు

గనుక, నరుణుం ధగ్గ మెచ్చు • కావించనగున్

తా. శరీరము, ధనము, విశ్వరూప లిది కాశ్యతములు కావు. మృత్యుదేవత శిక్షివై శిక్షుడు నాట్రుగాడునుగూడు. కా. ట్టి గనుజు తెప్పటి శిక్షుడే ధర్మ మొరింపబడెను.

క.- తనధనము భూషణము

తన తాటిగొం బెచ్చు • తనవారిని

లేవప్రాణము స్వామి పనికి

ఓనియోగించినదె, జన్మ * వినుతింపనగున్ 3

తా. తానుసంపాదించిన ధనము బ్రాహ్మి వినియోగము క్రిందను, తనయానము తనభార్యయందును, తన ప్రాణము స్వామికార్యము క్రిందను సమయోగించిన వాని జన్మయే కొనియాడతగినది.

౪. శరము ప్రధానము మెయికిని

ఇరవుగ గిన్నలు ప్రధాన * మింద్రియములకున్

శరము ప్రధానము నదులకు

మరియు రసములకుఁ బ్రధాన * మగుచుభువిలోన్ ౪

గా. శరమున కింతటకు ముఖ్యమైనది తల. ఇంద్రియములన్నిటికిముఖ్యము కన్నులు. రసములన్నిటికి ముఖ్యముచవి. నదులకన్నిటికిముఖ్యమునీరు.

౫. పౌత్రము వనితయు విశ్వాము

హస్త్యుగ పరహస్త్యుగతమె * యైన మఱు పో

బౌత్రుగ రాదిక వచ్చిన

చెత్తయు, భ్రష్టయు, తునెలయు * చేరును విధిగా ౫

తా. పుత్రము, స్త్రీ, భవము లివి యితరులచేతఁ బడినరాశీరాత్రు ఒకశర వచ్చినేరి పుత్రము చినిగిపోయి పనికి చెఱుపఁబడి ధనము కొద్ది కొద్దిగా వస్తును.

౬. దోషము ద్రవ్యము మంత్రము

మానము జీవితము సంగ * మవమానములున్

సూక్ష్మ హంకలహ మాషధ

మీ నవ మొరులకుఁ దెలియఁ నీయరుసాజ్ఞల్ ౬

తా. ఈది, విత్తము, మంత్రము, మానము, ఆయువు, కలయి, ఆ
చమానము, ఇంటిలోనిపాద, ఔషధము లీ తొమ్మిది బుద్ధిమతులకు వారి
యలకుఁ దెలియనీయరు.

క. ఋణబంధముచే బుధువులు

తనయులు, దారయు గృహములుఁ తార్కాను భువి నా

ఋణ మపసర్లిల్లగ నవియె

చనుగా తమ దారిఁ గొని విఁ చారు మదేలా? ౭

తా. ప్రతిమనుజునకును పూర్వజన్మచరితమువలన ధనము పశువులు,
పుత్రులు, పెద్దాడు ఇండ్లు సంభవించును. ఆపూర్వజన్మచరితమును ఋణ
ము తీరిగానే వాటియంత టవియే విడిచిపోవును. అందులకైదుఃఖింపరాదు

క. అతిలోభు డతిక్రోధుడు

క్షీతిపై పరదూషణుడుఁ క్రియశూన్యుఁ డి

గతి నల్వరు శ్వపచులు వీ

రతి నీచులు జాతి శ్వపచఁ యావుల కంటే. ౮

తా. మిక్కిలి లోభి యగువాఁడు, దీర్ఘ క్రోధము గలవాఁడు, యిత
రులను దూషించువాఁడు, పని చేయు వానిపై కడుఁగించి చేయవలసిన పను
లము నచ్చురపుడు గున్నతాట్టువాఁ డీనలుగురు చంచాలజాతి యందు బుట్టిన
నీచులకంటే పరమనీచులుగా నెంచవలెను.

క. తననంపాదన ముత్తమ

మనఘా! పితౄర్జితంబుఁ మధ్యమ మగుగా

గన భ్రాతృ విత్త మధమం

బనయము శ్రీవిత్త మెన్న * సధమాధమగున్ ౧౧

గా. తానగడించిన సొమ్ముచే జీవించుట శ్రేష్ఠమము. పిత్రార్థికసంబంధమైన ధనమువలన జీవించుట శింశవపక్షము. సోదరులు సంపాదించిన విత్తములై భ్రాతృకుట నీచము. శ్రీ సొమ్మ వలన పొట్ట పోను కొనుటంత నీచమింక లేదు.

క. ఉత్తమమగు కులజీవము

హస్తగ వాణిజ్యము క్రియ * లవి మధ్యమహా

కాత్తిగ దాన్యం బధమము

మిత్తియె మేలు గిలుబాడి * మినుకుట కంటె ౧౦

గా. కాలవృత్తి వలన జీవించుట మిగుల మంచిది. వర్తకము వ్యవసాయముల వలన బ్రతుకుట మధ్యమము. నేవకావృత్తి వలన జీవించుట పూర్తిగా నీచము. అద్ధమాడి భ్రాతృకుట కంటె చచ్చుటయే మేలు.

క. తనబుద్ధి సుఖము నిచ్చును

నెనయగ గురుబుద్ధి యెనగు * నెక్కువ సుఖమున్

వినచో బరబుద్ధి నెనమ

చనువుగ శ్రీ బుద్ధి విన్న * చావుగ దెచ్చున్ ౧౧

గా. తనబుద్ధి సౌఖ్య మొసంగును. గురువుబుద్ధి మఱింత సౌఖ్యమును జూపును. అనబుద్ధి పాడు కేయన. శ్రీబుద్ధి చావున గూర్చును

క. తిన్నగ వాకిట నున్నది

యెన్నా! యతిభిర త్యజించి * యాపోశనమున్

గొన్నయది సురాపానం

బన్నము గోమాంసతుల్యం * మగుగాభవిలోన్ ౧౨

తా. భుజించెడి సమయమునకు శాకాహారమునైన అతిథిని ఇట్టి అపాకనము పుచ్చుకొన్న వానీరుకల్లుతో సమానము. అన్నము అవ్రతాం సమతోద్యుతము.

క. తిలకించిన వ్యాకుల మగు

తలపడిన ధన క్షయంబు * దరికిర పాపం

బలవదును గాన లంకెకె,

లలరుగ ప్రత్యక్షరాక్ష * సాంగిసలగుగా ౧౩

తా. చూచినయెడల చిత్తకల్యాణము, అంటినయెడల ధనక్షయము కలసినయెడల పాపము సంభవించును గాన వేశ్యలు ప్రత్యక్షరాక్షసుని యెఱుంగవలెను.

క. ఏపనికై నను ముగ్గురు

బావలు, క్షుత్రియు లేరువురు * వై శ్యులయిదుగుర్

కాపులు నల్వరు పోయిన

నాపనికాదెన్నటికిని * నరయగనననిన్ ౧౪

తా. ఏదైనా కార్యార్థము చెడబడవును ముగ్గురు బ్రాహ్మణులు ఇద్దరు రాజులు, విదురుడుకొమ్మలు, నలుగురుకాపులు చెడలిన అపనికాదు.

క. ఏపనికై చనునవుచొక

బాపం దీర్ఘతొడయంద్రు * వై శ్యులుమువ్వర్

కాపులు నలువు రెదురయిన

నాపనికాదెన్నటికిని * నరయగ చవనిన్ ౧౫

తా. పనిమీద వెడలివత్తు చొంటివావడుగాని, రాజులిద్దరుగాని, కోమలమువ్వరుగాని, కాపులనిల్వరుగాని, యెరువచ్చిన అపరిణతజేడు

క. దినముచు సూర్యుడు, శశి రా

త్రిని, ధన్వము త్రిభువనముల ♦ దీపింపంగ జే

సిన గతి, గుణవంతుండగు

తనయుడు దీపింపజేయు ♦ తనకులము ధరన్ ౧౩

తా. పడిని సూర్యుడు, రాత్రిని చంద్రుడు మూడులోకములను ధన్వులు ప్రకాశింపజేసినటులు గుణవంతుడైన కుమారుడు తనకులమును బ్రకాశింపజేయును.

క. హితమును గోరు నతడె విం

దతులితముగ సాకినతడె ♦ ఆయ, విశ్వాసం

లితముగ జూపు నతడె చెలి

అతిసుఖమొనఁగూర్చునదియె ♦ యగుభార్యభువిన్ ౧౪

తా. మేనుగోరువాడె చుట్టలు, బాటగాబెంది నతడె శండ్రి విశ్వాసముచూపువాడె చెలికామఁమిక్కిలిసౌఖ్యమును గూర్చునదియెభార్య

క. ధనము గడించుట దుఃఖం

బనయముగాచు టొకదుఃఖ ♦ మదివ్యయమును నా

శనమగునని దుఃఖము కా

వున దుఃఖాన్వదముగు ధన ♦ ముండంగనేలా? ౧౫

తా. ధనమును గడించుటయొక దుఃఖము, మనలదానిని గాపాడు టొకదుఃఖము, దానిని ఖర్చుబడకుండా నశించకుండ నిల్పు టొకదుఃఖము. ఇట్టి దుఃఖములకు కారణభూతమైన ధనమొందుట?

క. మారుతైశ్చ న హృదయైశ్చ

తురాననుండు సురలైన • దుడువం గలరే

తిరమా లలాటలిఖితము

సరమాత్రులచేరే దుడువ • సగునే యెంచన్ ౧౯

తా. శివుడైనను, విష్ణుడైనను, బ్రహ్మయైనను, దేవకులైనను నుచు
ట వ్రాసిన వ్రాత దుకువరేనపుడు మనవ్యమాత్రులచేరేమికాగలదు?

క. తెలివియొసంగును నాజ్యం

బలవడఁజేయుఁగద యీర • మధికాయువునున్

కలిగించు వ్యాధిఁ గూరలు

కలము పలలమును వృద్ధి • పఱచును విధిగా ౨౦

తా. కేయిలవల బుద్ధిల మెక్కివగను, పాలవల ఆయువు వృద్ధి
తెంచును, కూరలువల వ్యాధులు కలుగను, మాంసము మాంసమును వృద్ధి పొం
దిండును.

క. సంతోష ధైర్య సాహస

మొంతయు విక్రమము బుద్ధి • నెంచ బలము తా

నొరయితె కలిగి యుండునా

లంతయుదైవబలమొందు • నవనిని విధిగా ౨౧

తా. సంతోషము, ధైర్యము, సాహసము, విక్రమము, బుద్ధి, బల
ము ఈ యరుగణము లెవని యం దెంత మెక్కివగానుండునో వానికై దైవబ
లము భూడ వలె కల్పవగా నుండును.

క. సంతృప్తి లేని ద్విజాఁడును

సంతృప్తి గల్గి నపుడు • స్వాంత్యమున

సామంత్యము

విడిచివేయు లేని * యంతయు చెనుగా ౨౨

తా. గృహస్థుల బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు, నిగ్రహమునకు, నిగ్రహమునకు చెవి పోవుదును.

క. వేదము విజ్ఞానము మూలం

బాధాము భార్య భవన * మంత్రమునకు

బాధిను వగు భావమునకు

సావరణము ననమి ప్రాప్తు * జగమున శివన్ ౨౩

తా. బ్రాహ్మణులకు వేదము మూలము, గృహమునకు భార్యను ప్రభావము, భార్యకు వేదము మూలము, జగత్తునకు భవనము విధానము.

క. భార్యముల కాలిదుసరివల

నరసింహము * పదరివ, నుజ * శరణు జంబున్

పొరకిల నూచ్చిన సులియు

శివరమున కింటనేని * పద పద సోన్ ౨౪

తా. గాడిదలు, స్త్రీలు, మేకలు వీటికాలివల వీపులతో నూచ్చిన దుమ్ము శరణుజంబున విశ్వరము లొలగిపోవును.

క. కలుపుండదు కృషివలనను

నరనకురాదు కలుషంబు * జగములమునన్

పొరయదు మానమున తగవు

బెరియదు బాగ్రతగనుండ * వెలపెవుదులున్ ౨౫

తా. గోదము చేతువారికి కలుపుండు. అపమెనర్చువారికి బాధ

మృత్యువును మోసగ్రతునను జగమునుండెను. బాగ్యగురువునను కేవిధమైన భయము కలుగదు.

క. పరభావమెఱిగిమనలుట

మఱుమాటలొనంగుటయును * మాటకుసరిగా

ఁజేసిదికి మించినకోపం

ఁజేసి చరించిన యతంజె * ప్రేమకుఁడుభువిన్ ౨౬

తా. ఇతరుల మనసెరిగి మనలవాడును, మాటకుసరియైనమాటజవాని చెప్పువాడును తనదార్శ్యమును మించినకోపము నెఱిగి సంచరించువాడైతే కలకల వాడియగును.

౬. విషమగునది విషమగుచే

విషమగునది విషమగుచే * విషమమగుచు

విషమమగుచు జగము, గురుము

విషమమగుచు దివి * విషమమగుచు ౨౭

తా. విషమగునది విషమమగుచు. విషమమగునది విషమమగుచు. విషమమగునది విషమమగుచు. విషమమగునది విషమమగుచు. విషమమగునది విషమమగుచు.

౭. శత్రువునకు శత్రువునకు

శత్రువునకు శత్రువునకు * శత్రువునకు శత్రువునకు

శత్రువునకు శత్రువునకు

శత్రువునకు శత్రువునకు * శత్రువునకు శత్రువునకు ౨౮

తా. నూరునూరు కలవాడే ధనికుడు. చదువునూరునూరు వాడే ధనికుడు, నూరునూరు కలవాడే ధనికుడు.

వాడే పుడితుడు.

క. శకటమున్నకైదు మూగలు

ప్రకటితముగ తురగమునకు * బదియగుమూరల్

అకట! కరికి వేమూరలు

మకరపు దుష్టునకు దూర * మంచుండవలెన్ ౨౯

తా. బండికి పైదు మూరల దూరమందును, గుట్టమనకు బదిమూరలను, ఏడుగునకు వేయిమూరలను, దుష్టునకు ఎక్కిలి యెక్కువదూరమందు నుండువలెను.

డి. నాలుకయే పిరి గూర్చును

నాలుకయే బంధు మిత్ర * నయ మొగూర్చున్

నాలుకయే వెఱు గూర్చును

నాలుకయే జాప్ర గూర్చు * నగుగా మహిలోన్ ౩౦

తా. నాలుక వలన పిరి యొన గూర్చును, నాలుక వల్లనే మట్టిమలు స్నేహితులు కలగను. నాలుకయేకారాశ్యహము గూర్చును. నాలుకవల్లనే నావ్రణాదా గంధించును.

క. లతీధులు గాలురు మునియ్యె

ధృతు లల్లులను పడఁతుక * బీద్రైవగురున్

సతతంబు కలిమి లేముల

గతిఁ దలఁపకయె ధనమునకు * గాఢింతురుగా ౩౧

తా. యశశులు, కీర్తిలు, గాఢా, అల్లులు, స్త్రీలు వీరవైదురురు భగ్యులు పీఠినము తలఁపకయే ధనము కొలకు బాధింతురు.

క. కొఱగామి నటసుతులను

కొఱగామియే దేశ మూర ♦ కొఱగామి పురిన్

కొఱగామి బంధు మిత్రుల

వరిత్యజించి ఏపుదవుగ ♦ పరగుట లెసా 32

తా. చెప్పినట్లు విని భార్యపిల్లలకు, అనుమతియు నుండినదేశము, ఊరు, పట్టణమున్న, దుర్లభములుగల బంధువులను, మిత్రులను విడిచి పెట్టి దూరముగా నుడువయే మంచిది.

చ. అహంకరము స్వగుణంబగు

గౌహిన జతున్దూమగు ♦ నెప్పుగ మహిమో

సాహసము పక్షిగాంబగు

మోహం బప్పుగుణమగుచు ♦ పొలంతికి నెన్నన్ 33

తా. స్త్రీకి భుజమింట భోజనము రెండు ఇట్లు, ఆలోచన నాలకురెట్లు, లెగు ఆకురెట్లు, కామము ఎరిమి ఇట్లుండును.

స. మోహరా హోరిగి రిపులతో

బోకెన్ స్థల వ్యవహార ♦ సౌజన్యముల

ట్లారయ గీతము నటనము

కూరిమి వాయిదముపట్ల ♦ కొనరాదు శ్రవకోకిర

తా. శత్రువులతో గోరునప్పుకు వ్యవహార వోజనాదులయందు గీతము నటనము వాయిద్యము లొనర్చునపుడు స్థిరముగాను.

క. కులముచు, రూపము, ప్రాయము,

కలిమియు గలిగుండి విద్య ♦ కలిగుండినివో

జెలుగునె? ఫలానకు సుమము

చెలుపు కలిగి తావిలేక • జెలంగనికీతిన్ 3౫

తా. మోడుగపూవు ఎఱ్ఱని రంగుగలిగి మిక్కిలి మందర మైనదియై నను వాసనలేని కారణమున ప్రకాశించని గతిగా, మందినంశము, అందము, యావనము, భాగ్యము కలిగి యున్నప్పటికి విద్యాగంధములేని వసుబాణు ప్రకాశించడు.

క. కోకిలకు స్వరమె రూప, మ

నాకానికి విద్యరూప • మతివకురూపం

కాద పాతివ్రత్యం

లేకద రూపంబెశాంతి • ఋషులకు మహిలోన్ 3౬

తా. కోకిలకు కంఠస్వరమును, కురూపికి విద్యయును, శ్రీహరి వ్రత్యము, మునీశ్వరులకు నోర్పు నిపి యందమును తెచ్చును.

క. బలహాఘగములకు సభము

బలహాదుర్బలులకు నర • పతులు ధర్మిత్రిన్

బలహా నిరాచల కుదకము

బలహా కదనోదహంబు • శాలురకెన్నన్ 3౭

తా. పశులకు ఆకాశము, దుర్బలులకు ప్రభువులు, చేపలకు నీరు, బాలకు నేడ్పు బలము.

క. శిరమాన విషమాంధగల

కరయంగా దోకనుండు • నగుతేనునకున్

హరులకుఁ గోతల నుండును

విరివిగ నెడలంతయుండు • వెడఁగుకు విషమున్ 3౮

తా. ఈగలకు తలయందును, లేలునకు తోడయందును, పాములకు గోతలయందును, దుర్మాద్ధునకు శరీరమంతటను విషమందును.

క. పాత్రము నందలి విద్యయు
 చిత్తరిచెయ్యఁజిక్కి నట్టి ♦ విత్తము లివి పో
 హత్తుగ నమయంబు నకున్
 బాత్తుగ నువయోగబడపు ♦ పుడమిఁగాంచన్ ౩౯

తా. పుస్తకాపేక్షగల చదువు, అమదానిచేతఁజిక్కిన ధనము లివి న మయమున కుపయోగమునకు రానేరవు.

క. తరునకు వయసు వసంతము
 పురుషునకును యౌవనంబు ♦ పోల్చుఁగధనమా
 తరునికి భాగ్యమె తరుణము
 వర విద్వాంసునకు విద్య ♦ బ్రాహ్మంబుగఁదా ౪౦

తా. చెట్లకు వసంతముకుచు, పురుషునకు ధనము, అమదానికి భాగ్యము, పండితునకు విద్య యివి యౌవనంబొసంగును.

క. వనధిని గురిసిన జడి, యా
 కొననట్టి మనుష్యున కొనఁ ♦ గోగిరముభువిన్
 ధనవంతున కిడు దానము
 ధనహీనుని ప్రాయమును వృ ♦ ధాయగునుకఁదా ౪౧

తా. సముద్రములో గురిసినవావ, అకలిలేని వానికి పెట్టెడు భోజనము, భాగ్యుండున కొనఁగదానము, భాగ్యులులేని వాని యానము లివి వ్యర్థములు.

క. చోరుని హింసించుటయును

ఘోర మనక దాసికిడలఁ • గొఱిగించుట, నం

గాడితొ వా కొనఁకుట

దారనుశయఁజేర్చు తుంట • డండనమగుగా ర ౨

తా. చోరుని హింసించుట, దాసినికీ తల గొఱిగించుట, స్నేహితునితో మాటాడకుండుట, భార్యను శిష్యపురాణయ తుంటు వారివారికిని తగిన శిక్ష.

క. కౌమారఁబున తండ్రీయు

ప్రేమను తారుణ్యమందు • ప్రియుఁడును, శత్రు

రాముగ ముదిమిని నిఁముడు

భామను రక్షించు, లేదు • స్వైరము చెలికిన్ ర ౩

తా. చిన్నతన వఁడు తండ్రి, యౌవనంబున మగఁడు, మసలితనంబున కుమారుడు, స్త్రీని కాపాడును గాని అశుశానికి స్వాశంక్తియు లేదు.

క. కనినియతం డుపనయనం

బాసరించిన యతఁడు, విద్య • బోధించిం

డచువుగ వెఱి మాన్పితఁ, డ

శనమిడు సతఁడగు నరునకు • జనకు అయిమగున్ ర ౪

తా. కడుపున కన్నవాడు, ఉపనయనము చేసినవాడు, విద్య అభ్యసనవాడు, భయమును మాన్పినవాడు, అన్నమిడువాడు నకునీయైదుగురు తండ్రులు.

క. ధనహీనున కిడు దానము

మును పూజ యెఱుంగని గుడికి • పూజకొలుపుటల్

విచ దక్కు- లేని పీన్లు గ

హనమి మూడవ్వేధ ♦ యాగఫలమితన్ ర౫

తా. బీద-నకి దాన చేయుట, పూజలేని గడికి పూజచేయుచుట, దిక్కులేని స్థను తగు బెట్టిండుట, ఈమూటిలన నశ్వవేధ యజ్ఞ ఫలము సంభవించును.

క. ఈవియు ప్రియ వ క్రవ్వము

భూవలయము సంను ధైర్య ♦ ముచితజ్ఞయున్

భావింప నహజ గుణములు

రావలెనని నేర్పు కొన్న ♦ రాపుగజగతిన్ ర౬

తా. దానము చేయుట, ఎదురువారి వనసాకషికాంచలాలగన మధురముగా మాటాడుట, ధీమాముగానుండుట, లాభనష్టముల గనపెట్టి తెలియగలిగియుండుట యీనాలుగు ఘట్టగతుల రావలెను, గాని యొకటిని మాచి నేర్పునవిలెనన్న పట్టి ఎవర.

క. పరగింపు నమృత ఫలము

పరగుగ భోజనము విదప ♦ బడర్ ఫలమున్

తగుచు కపిద్ధము లింప

సరయగ కిదలీ ఫలంబు ♦ నారోగ్యమగున్ ర౭

తా. పసకగుచ్చన నవీరిక కాయలు, భోజనానంతము తేగుపండును ఎల్లప్పుడు నె గపండును తినవలెను. అనెటి పండెల్పుడును జబ్బు నిచ్చును.

క. ఘరవేడన పాపంబు

పరోప కారంబు వుగ్యాపలమని మదిలో

సరయ వలె మనుజునకిదియె

తఱుచుగ బోధించు శాస్త్రు • తాత్పర్య మిలన్ రహ

తా. ఇతరులు దుఃఖింపఁ జేయుటయే పాపము. ఇతరులు సంతోషింపఁ జేయుటయే పుణ్యము అని వచఁవచ్చునకు తఱుచుగ నీసంగతులే శాస్త్రములు బోధించును.

క. సతి గమ్యార్థిదియైనను

హితుఁడు కుటిలుఁడైన కోప • భృత్యుఁడైనన్

క్షితి నురగియుని గృహమయిన

అతి దీక్ష, ము సరునకు మర • లా వస్థయగున్ రహ

తా. చెప్పినట్లు విని భార్య, కుటీనము వానినకు గల దెలికాదు, నోపము గల నాకరు, పాములతోఁగూడిన చిల్లుగలవయి బ్రతుకు మిగుల విచారమేగాక, మంతానకు సూదనం.

క. ఏదేశంబున పిదపము

నాదరణమా, ప్రయము బంధు • లరయ ధనాధ్యుత

పాదకొని యుడనొ, నిలున

రాదా దేశమున నెక్క • యహ మైనను గా గిం

తా. బిడ్డ, గొంతున, ప్రేమ, చిట్టములు, భాగ్యంతు లేదేశంబున నుండునో అక్కడ నొక్కరినప్రేమను ను పొందు.

క. బాపిగుడు తన గృహమున, నృ

పాలుఁడు తన పాలనమున • ప్రభుప్ర తనూరన్

బాలగి పూజించు, గపియె

సోగితి పిలాతులందు • హంకంబుడున్ గిం

తా. మూర్ఖుడు తనయొంటియందున, రాజు తన పరిపాలనముతోన గొప్పవాడు తన యూరునందున పూజింపఁబడుదును. విద్వాంసుఁడగుచేత మూలయందును పూజ జొందును.

క. నిడుదగు కొమ్ముల యెద్దురు

లికియను లేనట్టి విధివి • శ్లోకములలో

వెనచదు నెఱిగిన శూద్రుని

కటా దిగారము గావ్యంబు • గానమునందా గీత

తా. పాపిష్టిని కొమ్ములయెద్దురు, లికి విధివి నను, శ్లోకముల చదు నెఱిగిన శూద్రుని చురముగా విధివి చేసెను.

క. లపనము పద్మాకారము

స్థిరపాణము వగిది హస్తము • ముగిగురు, ముంపుల

సింపుణతి శ్రీచంద్రుని

యెఘుకతివిసయములికి కప • శ్లోకములగుమునాల్ గీత

తా. గామరి పద్మము వంటి ముఖము, బద్గమువంటి మనసు, చల్లని మంచి దంధమువంటి నాటలు, ఏకశిఖరు సుందర శిశి వర్ణింతులయె ధాన్యుని యొక్కగుఱులు.

క. తల్లియు లేనట్టివచ్చియు

వల్లభుడును లేని యువతి • ప్రాయము, శాంతి

బుల్లమున లేని తపమును

పుల్లన లేనట్టి తిండి • భువిలో వృథయే గీత

తా. తల్లి లేనివద్ద, భర్త లేని స్త్రీయొక్క యావనము, శాంతము

లేరి తపస్సు, పులుపులేని భోజనము లివి క్ష్యములు.

క. వన్నెకు ముఖ్యముసావడ

కన్నెకు ముఖ్యము గుణంబు ♦ గాఢీ ముఖ్యం

బెన్నగ ప్రియమగు ♦ ద్విజనకుఁ

బన్నగ ముఖ్యంబు విద్య ♦ వసుధాస్థలిలోఁ. గి.గి

తా. అంకారమనకు వనము, ఆకుదానికి మందగుము, భోజనమునకానిభోజము, బ్రాహ్మణునకు చదువు ప్రధానములు.

క. గుణవతియగు నెల్లారు

విఁవి న బెల్లారు నినుగు ♦ వేమికమాటల్

అనయము రాజాదరిగఁ

బసుమతిలిడినట్టిభుక్తి ♦ యమృతోపమమా గి.౬

తా. గుణముగల భార్య, కిల్లివారియొక్క ముద్దుమాటలు, రాజు యొక్కసన్మానము, అష్టగుతోడెట్టిన భోజనము లివి శుభృతముతో సమానములు.

క. కామాయ దండ ముండుట

భూషింపగఁబడుగదయతి ♦ మూర్ఖుండవల్లి

దోషజ్ఞుడవని నడవడి

మోసము కలపివలకా ♦ నోవిధిగా గి.౭

తా. కిచ్చాంనుడు కానియ్య కాకపోనియ్య, బ్రవర్తన మందిది కానియ్య కాకపోనియ్య కాపాయదండ ముండుటలే యతీత్యుడు పూజాహాళి.

క. రుద్రయక సగ్ధము నకుఁబా

లిడగావిషము క్రియమారి ♦ యెసఁగెను భంగికా

చెడుగు కువకార మొసరువఁ

గడకపకారం యగుమ ♦ క్రాలును గాగె గి

తా. పామునకు బాంబోలు మొమ్మకొంద మాతకు భంగి దుర్మా
గుకనకు మేలు చేసిన కీడుగా పరిణమించును.

క. ముష్కను, యాచించుటయును,

అప్పును, కౌంబు, వ్యాగి ♦ వ్యభిచారమున్

నిప్పచ్చరంబు కుడుచుట

కప్ప! కెలాన్నవట్ట ♦ కష్టము లివిగా గి

తా. ముసలికనము, యాచన, అప్పు, కౌంగకనము, జబ్బు, జారప్ప
త్రి, దుద్రము, ఎంగిలన్నము తినుట యివియే అష్టకష్టము లగును,

క. దాసీజనములు, భృత్యులు

వాకిగ చుట్టలు సుతులు ♦ వాహన చయమున్

భౌసిల్లు పదార్థ గణము

భూషిత భసభ్యా మష్ట ♦ భోగము లివిగా ౬౦

తా. దాసీలు, భటులు, చుట్టములు, కుమార్తెలు, వాహనములు, అశ్వ
ములైన వస్తువులు, భసము, భాష్యము తివియే అష్టభోగము లగును.

క. మూఠలము మత్రికంబును

వారాంగన మూషికంబు ♦ వడి యావనకుఁ

దారయ ముసనలు కరణము

సీతేమిగు కెవుడు పెరల • నీడింతురుగా ౬౦

తా. గాలి, ఈగ, కీళ్ళు, ఎలక, చిచ్చునుడు, మువనలు, కరణము
వీరేమిగులును ఇతరులు చాడరు.

క. దొగవలె భార్యయు బిడ్డలు

పగిలెతురు నైవమము • బంధువశాలుకొ

చాప్యుని పగినె

ధరితులి, గాన • పగిలెడె ఘనశా ౬౧

తా. భార్యపంతుని అబద్ధులు దొగవలె చూతురు. చుట్టములు,
దోలెలెరు కథలిగా నేరింతురు. సకలవ అంగభాగా గానెడును.
కావన పరిమిత గొప్పవాడ.

స. పిల్లల పు పాలు గానె

కపలము పివననని • కలిన

మనె వేదము పరిచ

భవచక్రమునె నిలి మూద్ర • బ్రహ్మ పరిశ్రీ ౬౨

తా. కపిలధ్యునిల అవసాయి ద్రావిడను, బ్రాహ్మిస్త్రీతో
భోదివను, వేము పరివనను మూద్రుడు చందాలక్ష్మము నొడును.

క. లోకవ్యవహరమును

దానిని నెఱపు, నెఱము దయ • దాక్షిణ్యములు

లేకున్న నైదు గుణములు

చేరిన దగిదగ్గివాని • క్షేపాంబువున ౬౩

తా. ప్రపంచ సుఖంభవము భూమి, భయము, అప, క్రమము.

మొగమాటము లేదైదును లేనివాని చెలిమి చేయరాదు.

క. గురుతర ప్రసవావేదన

యెఱుంగని గతి గొడ్డురాలు • నెంచగ భవిలో

యెఱుంగునె? విద్యా హీనుడు

నరనపు కివి పల్కులందు • చాతుర్యములన్ ౬౧

తా. విడ్డలు గతునప్పుడు పడెడిశ్రమ, గొడ్డురా లెఱుంగని గతిగా విద్యాంనుని పల్కులయందలి సరసమును, విద్యలేనివాఁడెఱుంగనేరదు.

క. వినుత్యాగ గుణము శౌర్యము

గణపింపఁగదగు గవ్వ • గాంధర్వంబుల్

జననముతో గలుగవ్వతె

ననుపుగ నవి నేర్పఁచేతి • నలవడవు కదా ౬౨

తా. ఈవి, ఈరత్నము, కివిత్వము, గానము లివి పుట్టకతోడనే గానినను గాని కష్టపడి నేర్పుకొన్నను రానేరవు.

క. క్షీరాబ్ధిని తఱచెడు తరి

శౌరి రమానతిని, విషము • శంభుండును కొం

టారయ భాగ్యానుసరణ

కారణమున వారివారి • కబ్బును ఫలముల్ ౬౩

తా. పాలసముద్రమును శ్రద్ధివప్పుడు, విష్ణువు లక్ష్మీదేవిని శివుఁడు విషమును పొందుట చూపగా వారివారి పుణ్యానుసరణగరించి ఫలము సంభవించును.

క. దార్పణియులకుఁగఁగఁసాము

నారయ ఋషిశ్రాద్ధ ముదయ • ముద్రాస్తోత్రం

బాకా! మేషయుద్ధం

బారంభము నధికము క్రియ • కల్పంబగుగా ౬౮

తా. అలమగల మధ్య కయ్యము, యతీశ్వరుని పితృకర్మము, ఉదయమేనూపంబరము, మేకపోతుల పోరాటము లివి ప్రారంభమున గెక్కుగాను క్రియకు స్వల్పముగా నుండును.

క. నాథుఁడు లేచి వహుధిచి

వేద మెఱుంగని ద్విజున కిడు • వితరణ, వంధ్యా

పైదలి యందము, దక్షిణ

సాదరముగ నొసంగనట్టి • సవనము వృథయా ౬౯

తా. వేదాపరి లేచి పైవ్యము, వేదాధ్యయనము లేని బ్రాహ్మణున కిడు దానము, గొడ్డురాలి యందము, వంధ్యానిక లేని యర్జును లివి వృథాములు

క. రోసము యముని సమానం

బాసెర్నుంగ వైతరినికి • నరుగల మగు, సం

లోసము నందన వనమా

భాసురమగు విద్య వేల్పు • పసి, యగు వసుధన్ ౭౦

తా. రోసము యమునిలోఁబ్రవహించును, అకచైతరణి నీలవర్ణుని, అనందము లేనొద్రుని ముగ్ధావనమున కిడు, ప్రకాశ మానమైన విద్య కా మర్త్యమగుతో నమానముగను.

క. సారము లేచిదె యగు నం

సారముయిల శ్వశరు గృహము • సారము కలదా

కారణమున క్షీరాబ్ధి

శౌర్య, హిమగిరిని శివుడు ♦ శయినించిరిగా ౭౮

తా. సంసారమునందు సారములేనిది యని యెఱింగిపట్టెడి అత్త మామల గృహము సారము కలదిని యొంది పాల వారాశిని విష్ణువు, సింహ బద్ధిష్టమున శివుడును శయినించిరి.

క. ధనమును దారావుత్రా

ద్యనుపమ జీవనము వయసు ♦ లస్థిరమగుగా

నొనరించిన ధన్యులం

దొనఁగూడిన యశము రెండు ♦ నుడునుస్థిరమై ౭౯

తా. వ్రక్కలు, అబద్ధులు, బ్రగుకు, యాజము లేవి అస్థిరములు. తానుజేసిన ధర్మకార్యము దానివలన గలుగు కీర్తి యారెండును స్థిరములు.

క. కలిమి తనంతట వచ్చును

వలకొనితెంకాయలోని ♦ నీరముగతిగా

కలిమి తనంతట తొలఁగుచు

వలనగరికితిన్న వెలగ ♦ పండటుమహిలోన్ ౮౦

తా. కొబ్బరికాయ యుందిలి జలము రీతిగా భాగ్యము తనంతట తానే వచ్చును. ఏమిఁగా తిన్న వెలగ పండువంధరి గుంజా మదిగా తనంతట తానే పోవును.

క. రోగంబులు గల యూరను

త్యాగంబును లేని యూర ♦ తగదు పసింఁక

సాగ దగ దొకఁడె తెఱచిన

నాగఁడగదు కొండతునను ♦ ననికాలంబున్ ౮౧

. కోగము గిల యూరను, కానములేని యూరను కాపురము చేయరాదు. ఒంట్రుగా దానిని ననువరాదు. కొండ చివరను నిల్వకూడదు.

క. ఒకఁడు ధరించిన పాదుక

లరయ వననము, లుపవీత * మలరుల క్రోవుతో

ధరికుండి లలంకృతు లివి

మరి యొకఁడు ధరింపరాద * మంగళమగుగా ౭౧

తా. ఒకఁడు తాల్చిన పాదములు, బట్టలు, జన్నిదములు, పూల చీరములు, పాశ్రులు, అలంకారములు వీనిని మఱి యొకఁడు ధరింపరాదు.

క. ఊరును వాకిలి కింటికి

దానిని విడనాడి మాటు * దానిని పోరా

దారయ రాత్రుల యందు మ

హీరుహముల మొనటను వసి * యింపఁగరాదా ౭౨

తా. ఊరవకు, వాకిలికి, యింటికి మాటు దానిని పోగూడదు. రాత్రియందు శిట్ల మొనట నిదురించఁగూడదు.

క. అరులతో, వరిచెరులతో, త

స్కరులతో, ధాత్ర సధస్థ * సంచారులతో

బరవనితలతో స్నేహం

బరయఁగ జేయందగదది * హానియె యగుగా ౭౩

తా. విరోధులతోను, విరోధలన్నేహితులతోను, దొంగలతోను, అశ్వాయ ప్రవక్తకులతోను, ఇతరస్త్రీలతోను జెలిమి చేయుటకీడుకలుగును.

క. కారణములేనివెర, మ

కారణమగా పగయు, గూర ♦ కానయిన జే
కూరని సేవ, నయములే

కూరక మాటాడుటెందు ♦ నెప్పుడు మాన్యత ౭౮

తా. కారణములేని వివాద, కారణములేని పగ, కూరయినా కాని
దైన కూరకనిసేవ, లాభములేని సంభాషణ చేయటకు బాధ్యుండు లాభ్యు
కొనరు.

క. గుణవతు లగు వనితాను, ర

తనమాలను, సరసములను ♦ ధగ్గము, చురగ్గ
విను నానావిధశిల్పము

లను, గొనసగు నెచటనున్న ♦ లగ్గుబూసనీ ౭౯

తా. గుణవతు లగు స్త్రీలు, రత్నములను, మండిమాటలను
ధగ్గము, విద్యురికరకములైన పనిముట్లు లెక రుక్కలను ముగ్గులనుగోరించువలెను

క. పరతంత్రులైన పరివిడి

సరిగ న్యతంత్రమయిసంపది ♦ సల్పగపలయున్

పరతంత్రములు దుఃఖము

మరి స్వాధీనత్రయములు సుఖము ♦ మహినేరికిగా ౮౦

తా. పరాధీనమైన పని విడిచిపెట్టి స్వాధీనమైనపనినే చేయుట
యను. పరాధీనతలోఁగూడిన పనులు కష్టములు. స్వాధీనమైన పనులు
సుఖములు.

క. అప్పా! జేనుమె యనియెద

రెప్పటికప్పుడె గతించు ♦ తెలుగరె భువిలో

జప్పుగ నాయువు జీవికి

నిప్పుగిదినినుండ టేమ + మేలుగుగలుగుర్

౮౦

తా. " అప్పు కుశుమా? " యని యడిగెదరు. తుణతుణము జీవికములోనుండి ఆమువు తఱుగుచున్నప్పు డికక్కడి టేమము?

క. విద్యాన్న దానములలో

విద్యాదానంబు ఘనము + విను మాయుష్కా-

లుద్యోక్తికై లులిపి

తథ్యముగ శరణు వెనంగెన్న + దానంబవుడే

౮౧

తా. విద్యాన్న దానములో విద్యాదానమేగొప్పది. కథ బ్రతికి యున్నంతికాలము సంపాదనమాలయగ గృహింపఁబడును. అన్నదాన విషయి కప్పుడే శృద్ధిగఁగును.

క. పొంద గ న్నదయతుపారం

బంగు మధ్యాహ్నమున ఘ + నాడఁబరమున్

సందకడ నిగ్ధలాశిస

మందుగ నెగురలదొవిను + మాదేశంబున్

౮౩

తా. ఉదయమందున వానకుంపరులు గడిగి, మధ్యాహ్నము మేఘా డంబుమై నాయంతిము నిగ్ధమైన ఆకాశముగలదేశమును విడిచిపెట్టును.

క. ఆయాశము లేనట్టి వృత్తి

చేయిల గాచడుగుకొనిని జవన మివి నా

రాయణచరణధ్యాస్త ప

రాయణులకు తక్క గొఱక + దన్యలకెప్పుడున్ ౮౪

తా. కట్టములేని చావు, చేయిసాచి యడుగుకొనని బ్రతుకు లివి భగవంతుని పదారంభములను స్మరియించువారికి తక్కు యికరులకు దొరకదు.

క. కెమ్మోని యమృతమగురము

క్రిష్ణున ఘనకుండములందు • కాశిన్యంబున్

నెమ్మిని కనితాపాకం

చిమ్మెయి ననుభవమున రిస • మోక్షంగనగుచుగా ౨౪

గా. అగరిసు హారము మొక్క మాధుర్యము, స్వములకానిన్యము, కవిత్వముందలి విపాకము వీటియొక్క ఆనందరసము అనుభవముచే నెఱుంగునెను కాని మాటలతో నెప్పుడు పలుకెడు.

క. మనుజులహృదయము, కృష్ణుని

ధనంబు, దుర్లభులమనము • తిరుమలచరితం

జెనయ పురుషుల యత్నిష్టము

కననేరడు వేల్చె? నరుల • గతియననేలా? ౨౫

తా. మమమృతయొక్కచుక్కను, లోభివానిధనము, కృష్ణులచిత్త శృతి, స్త్రీలనపక, పురుషులయొక్క భాగ్యము లివి జీవుడే కనిపెట్టలేన పును సరమాక్రమ కేమి తెలియును?

క. కష్టము, మునలిశెంచుబడి

కష్టము నిర్ధనభుబ్రతుకు • గనశుడు మహా

కష్టము సుతశోకంబు

తా. కష్టపుష్టము తుదార్తి • మొంచ నరులకున్ ౨౬

తా. మునలితనమేకష్టము. దానికంటె ధనమాత్రేనబ్రతుకు మకి

కప్తము, అంతకుండు పుత్రశోకము మిక్కిలి మహిష్టము. వీటన్నిటికింటి
అతిబాధ మయియున్నది.

౩. హనుమను నైర్దుర్గ డెసవాజులు

ప్రముఖు డగు యమరికంటె • వైద్యహాసంగా

చుహాసాక ప్రాణమెకొను ప్ర

స్థము సాణన్మును లెని • వైద్యుడకొనుగా ౨

తా. హనుమ వైద్యుని వృద్ధములు. చుహాసా వైద్యుడు
యమరికంటె యమరిక ప్రాణమే నీయను. వైద్యుడు
ధనప్రాణులెంతో తీయును.

౪. డెడమాలు వేయదుగుగాక • పాఠములే

పాఠములు వేయదుగుగాక • స్మర్తములే

పైర్తములు వేయదుగుగాక • డీరములే

అటులే పైరేయదుగుగాక • స్మర్తములే ౩

తా. డెడమరికంటె వేయదుగుగాక పాఠములే
పాఠములు వేయదుగుగాక స్మర్తములే. అనఁగా వేద్యురయినను పాఠ
గ్నియు నొక్కటే. అటులే డీరములు వేద్యురయినను మాత్ర
యొక్కటే ౩౬౪.

౫. దారియెడబాటు, బుధులెని • దూరటమును

బుధులెని, దుర్భలెని • ధృత్యు ప్రసము

బుధులెని దుర్భలెని బుధు • దుర్భలెని

బుధులెని దుర్భలెని • హిందునొడలు ౪౦

తా. భుగ్గొకరొకము, నలినెడ, బుధులెని, దుర్భలెని ౪౦

నేన, దరిద్రతలో జుట్టములు చూడవచ్చుట. ఈమైదు నిపులేకనే శరీరమున దహించును.

తే. నింగములుమూడు పులులైదు • శిశులంగనుచు
వాటచ్యవర్తజంపు • వానిసతు
మొదపు లొకటొకటిగతిగ • కొదమలీను
వాటి నిశ్చన ర్తనఁబు • వానిసతు
గాని “ధర్మమేదయ” మెవ్వు • కైలగాని

౯౧

తా. నింహములు మూడు, పులు లైదు, శిశులంగనిసచ్చికి వాటియన్యాయవర్తనకు లన వానిసంతు నకిందుచున్నది. ఆవు లొక్కొక్కదూదనే కనిపెట్టికి నొకకిన్యాయవర్తనమున వానిసంతానము వృద్ధియగుచున్నది. ఇంగులన “నిశ్చయేదయ” ని నీతికాయ నున్నది.

గీ. పంచవర్షాంతరము దాక • ప్రభుని భాణి
దశ భగదూ పర్యంతము • దాసుని గతి
మూడ బోదశాబ్దము లాది • మిత్రునివలె
సంతోల సేగతి తంత్రులు • చూడవలయు

౯౨

తా. పుత్రులకు పంచవర్ష వరకు రాజుని లె, అటుపై పనికి పడండ్ల వరకు భృత్యునివలె, పదియారేండ్లు మొదలుకొని చెక్కినివలె తంత్రులు చూడవలెను.

క. ఉత్తముని కుండు నాగ్రహం • బాకక్షణంబు
కనంగ వధ్యమునకు గాని • కాగ్యమంబు
అభిమానకు మొక్క హోరాశాని • మందెయుండు
పాపుకు మరణాంతము • వజ్రును నుండు

౯౩

తా. ఈ త్తనున కొక్కటైనను, మధ్యమునకు రెండు ఖండియల,
అనయన కొకరేయి పలుకు దుష్టునకు మరణాంతము వరకు కోపముగనును.

క. నూనముహరించు దాసీన ♦ మాగమంబు
ధనముపోగట్టు వేశ్యార ♦ తలంబు భువి
ఆయువు నణంచు విధవావ్య ♦ వాయుమరయ
జెఱచు గుణములన్నిటి పర ♦ స్త్రీలపాండు ౯౮

తా. దాసీసాంగత్యము నలన మానము, వేశ్యాసమాగమము కలన
ధనము, విధవా సంహృము మాన ఆయువు, పరస్త్రీల పాండువలన గుణము
లన్నియును చెకును.

తే. శిలపయిన బెట్టినటి గండ ♦ మలమకొనుట
అంబున ప్రతి బింబస్వహ ♦ పంబుగనుట
పిల్లినుట్టిన బోము ♦ విడిక తినుట
ఇగ్రునకునైన సిరినడం ♦ చిట్టి పనులు. ౯౯

తా. రాతనైన బెట్టిన గండమును పూసుకొనుట, నీటిలో ప్రతి
బింబమును చూచుకొనుట, పిల్లినుట్టిన ఆహారము తినుట ఈపనులవల్ల ఇంద్రుని
వంటి వానికైన లక్ష్మీ తొలగెను.

తే. వసుధ శాస్త్రము విషమన ♦ భ్యాసునకును
చెలగు భోజనము పంబ ♦ జీర్ణులకును
లీలయగు గోష్ఠి విషము ద ♦ రిద్రునకును
నంచ పడుచు చెలి విషము ♦ వృద్ధులకును ౧౦౦

తా. అభ్యాసమున శాస్త్రము, అజీర్ణమున భోజనము, లీలకు విసో
ద కరదుగు గోష్ఠి, మునిలవా? పడుచుభ్యాస, విషతుల్యములు.

గీ. తనదు ప్రజ లొనర్చిన పాప ♦ మెనయు నృపుడు
 నృపుని పాపంబెపుడు పురో ♦ హితుడు పొందు
 పడఁతి పాంబు పొరము ♦ భక్త కవని
 శిష్యుపాపంబు గురునకు ♦ జేరుకాదె

౯౨

తా. ప్రజల పాపము రాజునకును, రాజు పాపము పురోహితునకును
 సతి పాపము పతికిని, శిష్యుని పాపము గురువునకు జెందును.

గీ. జగతి నభ్యాస వశమున ♦ జదువు వచ్చు
 పాలుపగల్గ ననుసరించి ♦ బుద్ధిపడచు
 కనఁగ నుద్యోగమును బట్టి ♦ ధనము కలుగు
 భాగ్య మనుసరించియె ఫల ♦ ప్రాప్తియగును

౯౩

తా. అభ్యాసముచే విద్యకల్గును, కన్గ నుట్టి బుద్ధిపడచును, య
 క్షము ననుసరించి ధనము లభించును, అన్నిట్లును బట్టి ఫలము కలుగును.

గీ. వినుము చితి కంటె చింతయె ♦ ఘనమగుచుగ
 చితి దహించు నెడల నులు త్య ♦ జించు పిదప
 చింతయో దహించు మొని ♦ జీవముండ
 గాన చింతచు విడనిగు ♦ మానవుడు

౯౪

తా. సాదకంబై చింతయే యెక్కువ, సాదప్రాణము పోయిన పిదప
 మెయిని దహించును, చింతజీవముండగనే శరీరమును తగులబెట్టును, గానచిం
 త విడచివైచుటలేదు.

గీ. దుష్కులవర్జితైన గొను న ♦ ద్గుణములున్న
 సత్తమ చదువు గొను హీన ♦ జాతులైన

నగ్ర ధృఢును గొను చం ♦ డాల్కుడైన

కులము పని లేకు ముఖ్యము ♦ గుణమెకాని ౧౦౦

తా. చెడ్డ కులమందు జనించినను మంచిగుణములున్న స్త్రీగొనము.
అప్పుడబాని వాడైనను, మంచిద్యముండిన గ్రహించుము. మాలమందైన
నుత్తమ గుణము పొందును. గణమే ప్రధానముగాని కులముతోబనిలేదు.

గీ. బాలుచే నయిన గ్రహించు ♦ మేలుచుకులు

శత్రువుచే నయిన పొందు ♦ సత్వభావ

మిగు మలముచే నయిన కాంచు ♦ హేమమెప్పుడు

నెనయు విషముచే నయిన న ♦ మృత్యువిధిగ ౧౦౧

తా. కిల్లణాదన యొకచక మంచిమాటలును, విరోధి.తుని శిలపక
సత్వభావమును, మునుదొరికిన సంకుండి బలగావను విషమని యొచిం
చినందుండి అప్పుకనున గ్రహించనలెను.

ఉ. సత్యము కల్గి తీరునను

జ్ఞానము సంక్రడి తెలింగు, ధర్మ స

కౌమర్యము తోడబుట్టునటు

లెచ కృపామతి మిత్రుపోల్క సం

స్తవ్యపుశాంతి భాగ్యగతి

యుత్తమమౌంతి కుమారు సౌరునన్

నిత్యముఁ గాచు నెవ్వఁ డెద

నీగుణ పట్టము లొంది యుండునో.

తా. సత్యము కల్గి ఐదెను, జ్ఞానము తిండితీరుగను, ధర్మము తోడఁ
బుట్టినవనినలెను, దయ చిలికానిగతి, శాంతి భాగ్యవలె, ఓర్పు కుమారునివలె

నీయమును మోక్షమును గల పాపము గాదును.

ఉ. మానము పోవునంతటి న మంబగునాపద వచ్చినేనితా
ప్రాణము నైన పీడిమను

పంపగు మానము, చెందు కోయనన్
ప్రాణమ దెప్పుడైన తణ

భంగురమకా, భువినంతకాలమున్
మానము నిల్చుగా గనుక

మాన్యము నైన చరు మానహానికిన్

తా. మానము పోవునంతయైన వచ్చినేని ప్రాణమును పీడించి
మానము గాపాడవలెను. ఏమన? ప్రాణమిప్పుడైనను పోవునదే. మానము
భూమియంతంతకాలముండును.

ఉ. కొంచెపు బ్రాహ్మణు డెప్పుడు

కోరుపరాలయ మందు హోవరం

పంచగి గోగణంబు మది

నెంచును మేయగ బచ్చగడ్డి యు

త్తించు పతివ్రతా మణి వి

జేశగతుండగు భరణ రాక, 3

శ్చియ స్వపాల వర్మయ ము

హిన్ రణమందున దాక శత్రులన్

తా. సామాన్యవిద్యయు పురుషార్థములు భోజనమును, గోవులు వచ్చి
గడ్డిని, కత్తిగతాదులతో కలిపివారున్న పక్షుని కాకను, రాక్షావృక్షము

శ్రుతులనో బోరుటకు గోరుతుండును.

చ. అరయ ధనాతురుండు దని

కాపుల బంధులజేర నీయఁదా
తఱుచటి కాతురుండు త్రవ
తప్పు భయంబును నెన్న డెప్పు, వి
గౌర చదు వాతురుండెపుడు
సౌఖ్యము నిద్ర యెఱుంగలేడు, ని
ఞ్చిపు డుదాతురుండు రుచి

పక్ష్య మపక్ష్యముగాంచలేదుగా ౧౦౧

తా. బ్రహ్మకాంక్షకునకు చెలికాంక్ష, బంధులకు లేదు. కామ
చ్ఛకునకు నిగ్గు, తప్పు, భీతి లేదు. విద్యాశక్తికకు సౌఖ్యము, నిష్ఠుర లేదు.
ఆకలితోనున్నవానికి రుచి, అరుచి, ఉడికినది, లేనిది తెలియుదు.

ఉ. దాత దర్శిద్రుఁడౌటయు మి

ఁంపదుఁడెంచధనామ్యుఁడౌట కల్లు, నీ
పాతకుఁడెచ్చు జీవగుట
ధన్యుఁడణియపు జీవియాట, దు
బాతుఁడు భూపతౌటయు ను
బాతుఁడు సేవకుఁడౌట కల్లు, నీ
కీనిని, యొప్పు నీగుణము

లిత్తిగి నీకలియందుపొందుగాన్ ౧౦౨.

తా. కాక దర్శిఁడుగాను, లోభి ధనీకుఁడుగాను, పాపి చిరా
యవుగాను, మర్కరి అల్పామువుగాను, కులహీనుఁడు రాజుగాను, కురీ

నుడు నేతకుడుగా నగుదురు. కలికాలమహిమచే నీయదగుము నీగతిగాఁ
బరిగణించును.

ఉ. ప్రొద్దుట యెండ, పీన్మహాగ

లోయ్యన కాగుట, పెద్దదానితో

అద్దీ! పొందు నీయుటయు నొప్పనగును నీమగ్రోలుట

తెద్దయు రాత్రులందు దధి

ద్రావుట నియ్యవి పూటపూటకున్

బుద్ధినడంచు నాయువును

బ్రుంగఁగఁ కేయు క్రమక్రమంబుగాన్

తా. శుభయముగదియెంచి, పీనుగుహాగాఁగుట, నిజకంటె పెద్ద
దానితో గలయుట, ముఖగు నుటలొనీరు, రాత్రులందు పెద్దదానివలె
ఇది బుద్ధి ఆయువును జీవించియును.

ఉ. సందె వెలుంగు, హోమహాగ

జయ్యన కాగుట, కాలి కామగతి

గొందుట, నిర్మలదళము

పోల్పుగ ద్రావుట, రాత్రులందు ని

పొందుగ పాలుగ్రోలుటయు

పోల్పుగ నియ్యవి పూటపూటకున్

మందముడించి నాయువును

మంచివసందుగ వృద్ధి జీయుగా గం

తా. సాయంకాలపుయెండ, హోమహాగ కాగుట, కాలతో

న గగ్గలుచేయుట, నంచినట్లు, కాత్రులందు పా నుద్రావుట ఇవి మంజన
మను పానాట్టి బిడ్డి స్పృహజేయును.

చ. గుం గి వంతు యలరు

కూరిమి సూనుచొకిండ్ల చాలు, చు

గి పాగు లైదురు

కొమ్మలు మొగ్గున నేమి? నా

పొద్దులై చంద్రక

పంకం చంద్రుడొక చాల్చి

అలకై మనక మనక మ

తారలు నుండుట కంటే వేర వేర

చా. పసుపునలు గొనిన మారులు తొడుకులకై పంది
నల్లగల కుయ్యల బిడ్డిజేయాలి. విను విన్ను నిక్రకాకించు
నక కుయ్య వేలకొని యుండుటకంటే సంతో ము గొనునట్టి నల్లరివెన్నల
నిను గల ముగ్ధాంశున గాఢము.

చ. గొలుచు పింద సేలెయి

గొలుచు కౌత్యగణాను వ

మమకార దానియి

యన్యులతో బోహస భాషియై

నగ్గహ వానియై యెపుడు

భర్తకు ముగ్ధ భాగచునట్టిదై

మరలిన దాని మనసు

మరలిన కుమారుని గల్గియెనగా ౧౧

తా. జగదమాను కృతానుగల, ఇంటియందు దొంగతనముకలది,
ఇతరుల కనుకూలముగా తిరుగునది, ఇతరులతో బోయానకనుకనది, ఇత
రులయింటనే విసింపునది, పెరిమిటికంటె ముందుగా భుజియనది నగు
భార్య పదిగంటి కమాడల తల్లియై ను విడిచిపెట్టాలను

ఉ. కార్యములందు దాసకృతి

గాంచగ మోచన లందు మృతి సౌ

దర్శమునందు లక్ష్మీ క్షీణము

కాల్కికి ధాన్తి వెఱంగు, భోజ్యసా

కర్మమునూపు మాసెపడ

కంఠం వేళ్ళవిధులు నిట్లు, వ

టూర్కము లాచరించునదె

కాతునెడన్ గుల భృష్టి మూ

తా. ఇతిపతులకాంచ దాసిత, అలోచనయందు మంగ్గిత,
అంగమువంపు లక్ష్మీ శా, పన్నెనదు భూమివనా, భోజనమిడునప్పుడు తల్లి
వనె, కలలో వేళ్ళవనె నీ యాయుణముచే భర్తను సంపింపజేయు
నదియే భృష్టి.

ఉ. ఎందున బూర్వస్సమున

నెవ్వని కింతివకున్న కారణం

బందుదర్శిన్దుకై యలగు

నట్టి దర్శితతలేత పాపం

పాండుగజేయు నక్కతన

బాండుగు దుర్గతి బాంగి వెంజియున్

బాండు దక్షిణజన్మమును

భూమిని యీగతి బుట్టగిట్టనా ౧౧౧

తా. క్రిందటిజన్మలో నొకరికింత కట్టనికారణమున కర్మదుష్ట జూచును. అట్టివాక్రమముచేత పాపమువచ్చును. అందువలన నొకమనుషుడును. పురిల జన్మించినపుడు కర్మదుష్ట మనునట్టివలెనే బుట్టుచు చచ్చుచుండును.

చ. ధనముగడించి తా దిశక

ధన్యమునేయక దాచినట్టి యా

ధనము గృహంబునే నిలుచు

దాచినప్పుడు వెంటరాదుగా

జర సుత బంధు మిత్రులు శ్మ

శా. ముదాకనె వత్తు రావయిన్

దనదగు పుణ్యపాపములు

తక్కు మగొప్పయు వెంటనంటవా

తా. గడించిన ధనమును తానుదీక ధన్యమునేయక దాచినట్టియెడల తాను పోయినపుడు ధానియము గృహముందే యుండును గాని వెంటరాదు. జరులు, సుతులు, బంధువులు, మిత్రులు మత్రము శ్మశానము వరకు వాకిలి వస్తును. అదైత తానొప్పున పుణ్యపాపములు తానును మాకకచ్చును. గాన ధన్యముచేటయు నుంచిడి.

ఉ. అప్పు నొన్న పోయినటి

అప్పు, బహుపుష్ప త్రికల్లి పో

తప్పిచరించునట్టి యను

తథ్యము పుత్రులకెన్న శత్రుతా
ఒక్కట కుప్పయై యలరె
దుగ్ధభర్తకు శత్రురాజయా
మెప్పుగ విద్యరాని సుతుఁ

దొపగ తండ్రికి శత్రువాభువిన్ ౧౧౪
తా. అప్పుడు నొక్కచెప్పినకాడె, వ్యభిచారపుత్రిలకల్గి ననూ
రునకు శత్రువులు. ముంగురి యగు భార్య భర్తకు శత్రురాలు. విద్యరాని
తనయుఁడు తండ్రికి శత్రువునను.

ఉ కారముచేత నాశముయి

కన్నుచే తభివృద్ధి నుండి పా
ల్పారెడు నేష్టనుట్ల భవి
నాయ దర్జను జెప్పడెందు హం
కారముచే భయంపడుట

కన్నుల మాటచేత కోపము
పొగుటఁబట్టి నేష్టసముఁ

కొనని నాతని నెన్న నొనుగా ౧౧౫
తా. కాముచేత నశించి కన్నులచే న్నిధి నొందున్దేష్టనుట్లు, దుర్గ
మందు కోపమునల్ల భీతిచే ని, మంచిమాటలచే కోపమొందును గాన నాతని
నేష్టమునోఁ బోల్పనను.

ఉ ఆరము వేసవిదైటిగి

నందుకుఁగావలె నాహిత్యా, యా
చారపరుడు గావలెను

శాస్త్రప్రచారణ కాంచినందుకున్
చారివసంతు గాంచవలె

జాయనుగూడి సుఖించినందుకున్
తోరపు సొగదానముల

దూగొననౌ ధనముంజినందుకున్

గా. వేరు చదివినవారికు ఫలము అన్నివర్గాలము జేయుట,
శాస్త్ర మెఱివినందుకు ఫలము సదాచూడదుట, దారతో గూడినందు
లకు ఫలము చింతానయను కడలుట, ధనముంజినందులకు ఫలము
భోగములన దిద్ది మెనకట్ట.

చ. మరలనపు శాస్త్రధారుని

మంకికిపాకి నిప్పురోక్తు

బలికెనువాని, రేబలు

పాయకిగ్రుర నౌన వానిని

జేరువుగ దలకేధావము

చేయ వానిని పంజి నతుల

వలచదు లక్ష్మి వాడిన

ప్రశంసలో హాకుజ్జనైనగా ౧౧౭

గా. ముడికిడ్డలుగాల్పవాని, పించరాని ముటలాడువారి
రేయిం పలు నిర్దుష్టవాని, మొగము కుగ్రముగాగడుగనివానిని, ఎప్పుడు
తింకియింటి గ్రన్నును గలవాని లక్ష్మి వెరువదు. వాడితర పనులయంద
హుడియిననులే.

బగ! పదివేలహార్లు తిరి

గాడగ గాడివివచ్చు నట్టిలిం

బగ! శతకూర్లు సేతుజు

మందు మునుం గగుదేరు పశ్యం

బరయగి చక్రిమూటు ఫల

మృగ్యు దల్లికిఁ బొంగి నా

పా. అనుసారిగా భూమి కుమార కేసులు చేసి, పది
హార్లు లాకి పెట్టుటచేసి, నూరుకులైన శతవులలో హస్తదళాదులు
సమగ్రము గలుగుటల మొక్కపారి నట్టికి పదకొండవ కాలము.

గాత్రోదలూ దానమును

దానిసదాన మింతయు లేదు,

తాపినిగు ద్వారకీవ్రాము

పెంబు ప్రాంతం బాంధవ్యము,

యత్రికినంగ మంగుమున

కింద మంగు మంగున లేదు,

కాశము పొంగివచ్చెవత్తు

మించిన వాంఛలీనగా

పా. అట్టివి గానముతో గీసినాము, పదకొండవ
కాలము, గానము మంగుమునకు పొంగి వచ్చెను, నా
కాలము పొంగుము.

పా. పొంగివచ్చెవత్తు

మంగు మంగున లేదు,

కూళునిచెల సేవయును

కూడిమి విద్వేనెఱుంగకుంట, వ
యాళి ఖరంబుపై సలుపు

టారయ యూరకనవ్వుటల్ ధరసి
లోలదు, లాఘవంబెనఁగు

పూరుషు కీ పనులారు నారయన్ ౧౦

తా. పిల్లలతో స్నేహము, అఁడువాండ్రితోఁ గలహము, దక్షిణ
సంతాపకీ, విద్యయెఱుంగకుంట, గాడిదపై సవారిచేయుట, దీని
సన్నిట యీ అరుదు పురుషునకు అవిమానకరమాగు సంగతులు.

చ. జనని జగుప్ససేయుఁగద

బాయ సుఖంబుగ గాఁగలీయదా

జనకుఁడు సంతసింపఁడు ని

జాన్మజులున్ దరిగారు, సేవకుత్

కిసుకవహింతు, సోదరు లొ

కించుకమైన వచింపరా, సఖుత్

కనరుగఁదెందు నిర్దసికుఁ

గాన ధనంబు గడింపగా నగున్ ౧౧

తా. తల్లినిందించును. భాగ్య చెప్పినట్లువిసగు. తండ్రికి అపంబము
సేగు. కుమార్లు బద్ధులుకరారు. సేవకులు కోపింతురు. అన్నదమ్ములు తూటా
లు. స్నేహితులు మాడ్చినైనామాడ్చరు ధనము లేనివానిని. కవుల ధనము
అపాదనమునకు యత్నించవలెను.

చ. అరను కొల్వనాను శివునైనను కేశవునైన నొక్కనిన్

వాస మొనర్చగావలయు బట్టిననుండో వండునందో, సు
తోసపుచ్చే గూర్పు యతితోడ నె ధూపతితోడనో, సదా
జ్ఞానుగ సౌఖ్యమొందుదరియందు సుసుందరియందు నోభువి-

తా. శివుడైనను కేశవుడైన మోక్షదేవుని కొల్వవలెను. ఇనమం
బట్టిననుండో వాసముచేయవలెను. రాజతోడనో యతితోడనో జెలిమి
చేయవలెను. కొండ గుహయందు నోలలితతోనో సౌఖ్యమొందవలెను.

చ. పిలువని పేరటంబునకు

వెళ్లుట శ్రేయముకాదు, శూన్యమా
నిలయమునందు మెక్కడును

నిద్దుర నౌపుట మేలుకాదు, పై
జెలియక నిద్ర వ్రావతిని

తేర్చుట నిద్దురనుండి మంచి కా
దొలసి రజస్వలైనచెలి

తోడవచించుట లెస్సగాదుగా ౧౨౩

తా. పిలువని పేరటంబునకు వెళ్లుకూడదు. పాడుగృహమందొంటిగా
నిలచురాదు. నిద్రిమిత్తుమీది జన్మచాసి తేవరాదు. రజస్వలైయున్న
స్త్రీతో మాటాడరాదు.

చ. పలుకుట లెస్ససత్యమును

బాళిగ నెల్లరు మోద మొందగా

బలుకగరాదు గప్రియపు

బల్కు-లుసత్యమె యకాను గాక, పో

వలుకగ రాదుగా నెప్పుడ

బద్ధమహర్ష మెయ్యానుగాక, మేల్
వలుకగ నొను నందరకు

భద్రము భద్రమటంచునెప్పుడున్ ౧౦౩

తా. సత్యమాను నిష్ఠముగా బుట్ట మంచిది. సత్యమైనను బుట్ట
ములేనప్పుడు పుట్టరాదు. అమోదమైనప్పటికి అబద్ధమాడరాదు. ఎప్పుడు
గతి భుజము భుజమని వుట్ట మంచిది.

చ. ధనికునికంటె బంధుగుడు

తప్పక శ్రేష్ఠుడ, వానికంటె
ధ్వుడు దవయోధికుం డతని

కంటెను సుద్ధముడు క్షిమక్రియా
గుఱుడతగాని కంటెయధి

కుండగు విద్యనోనినట్టివాఁ
దవఘ ధనంబు, బంధువుఁ వ

యఃక్రియలందున పిదగ్గశ్రేష్ఠుఁ

తా. ధనికునికంటె, బంధుగుడు శ్రేష్ఠుడు. బంధువుకంటె వయ
ము చల్లినవాడు ఘోరుడు. వానికంటె వంశములు చేయువాడు గుణ
వంశుడు. అతగావికంటె, విద్య చేర్చినవాడు గొప్పవాడు. అనిగా
నినా, బంధుత్వము, వయస్సు, సత్కీర్తి, కష్ట యాతయగును పూజ
నియము కలదైనప్పటికి పటిష్ఠ విద్య ఘోషమెది

శ్రీ శ్రీ గోవిందాద్వైతము



10829

